

HOŞAP KALESİ KAZISI 2015 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMASI

Mehmet TOP*

Özet

Hoşap Kalesinde kazı çalışmalarına başkanlığında bir ekip tarafından 2007 yılında başlanmıştır. 10 yıllık bir kazı ve restorasyon projesidir. Kazı çalışmaları 9 yılını doldurmuş vaziyettedir. İç kalede üç alanda sürdürülen çalışmalar kazı, restorasyon ve konservasyon şeklinde devam etmekte olup, çeşitli teknikler kullanılarak belgeleme ve projelendirme ile tanıtım faaliyetlerine de hız verilmiştir. Kazı çalışmalarında 2015 yılında elde edilen bulgular ele alınıp değerlendirilecektir.

Hoşap iç kalesinin kuzeyden itibaren dört kademeli yapısına uygun daha çok ikinci, üçüncü ve dördüncü alanlarda sürdürülen kazı çalışmaları; en üst kesimde IV. Alandaki Seyir Köşkü ile III. Alandaki Harem bölümünde büyük ölçüde tamamlanmıştır. 2015 yılında II. Alanda iki yerde kazılara devam edilmiştir. Yine aynı sezon çalışmalarında giriş burcunda su sarnıcı ve merdivenler olmak üzere mimari yeni mimari unsurlara rastlanmıştır. Mimari bulgular yönüyle zengin olan kazıda daha çok sırlı ve sırsız seramik parçaları, lüleler, güller ve mimari alçı parçaları da değerlendirmeye alınmıştır. Van'ın önemli yapılarından olan Hoşap Kalesinde 2016 yılı itibarıyla kazı çalışmalara devam edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hoşap Kalesi, Kazı, Restorasyon, Hamam, Harem, Seyir Köşkü

HOŞAP CASTLE EXCAVATION – 2015 – EXCAVATION AND RESTORATION WORK

Abstract

Excavation work in Hoşap Castle began in 2007 by a team of my presidency. It is a 10-year excavation and restoration project. We have completed 9-year work of the excavation. The work is ongoing in three fields in the citadel “excavation, restoration and conservation” and by using a variety of techniques, documentation, projecting operations and promotional activities have been speed up.

The excavation work is continued appropriate to the four-stage structure, from the northern of the citadel, mostly carried out in the second, third and fourth areas; Seyir Köşkü, in the fourth yard and in the upper part and Harem, in the third yard, are substantially completed. As a result of the excavation in the - second yard, an unknown type of Hammam (Baths) called Great Hammam has been excavated. In the excavation, rich in terms of architectural findings, mostly, fragments of glazed and unglazed ceramic, nozzles, roses and architectural plasters have been found.

As of 2016 in Hoşap Castle, one of the important structures of Van, excavation work is continuing

Keywords: Hoşap Castle, Excavation, Restoration, Bath, Harem, Seyir (Watching) Pavilion

---

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
e-mail: mtop@yyu.edu.tr hosap1643@gmail.com

1.Giriş

Van İli, Gürpınar İlçesi, Hoşap Kalesi'ndeki 2015 yılı kazı çalışmaları, Başkanlığında 16 kişilik bir ekip tarafından Bakanlık Temsilcisi Van Müzesi'nden Arkeolog Yunus Yavuz katılımıyla 07.07.2015 tarihinde 7 kişilik ekip ve 23 işçi ile başlamış olup; kazı ve restorasyon çalışmaları 14.08.2015 tarihinde tamamlanmıştır.

Bu sezon, kale ve kazı alanlarında öncelikle yabancı ot, küçük çaplı yıkıntılar ve çöplerin temizliği yapılmış, sonrasında kazı, kısmi onarım ve sağlamlaştırma çalışmaları ile alanda planlanan işler gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında kazıda bulunan çanak çömlek parçaları, sırlı ve sırsız seramik parçaları, oksitlenmiş madenler, hayvan kemikleri, çift kulplu pişmiş toprak testi, pipo, gülle, alçak kabartma bitkisel süslemeli bir alçı parçaları gibi buluntular üzerinde tasnif ve belgeleme çalışmaları bu süre içerisinde yapılmıştır.

Kazı süresince Güzelsu Mahallesi'nde bulunan Sarı Süleyman Lisesi Pansiyon binasında konaklama gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarına Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Gürpınar Kaymakamlığı ile Gürpınar Belediyesi destek vermiştir.

Bu bildiri kapsamında kalenin tarihsel geçmişi ve mimari tanımlaması verildikten sonra 2015 çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

2. Kalenin Tarihsel Seyri ve Mimari Tanımlaması

Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Güzelsu Mahallesinde, Van-Hakkâri karayolunun kuzeyinde Hoşap suyunun kuzeydoğusunda kurulmuş olan kale(Foto.1) daha çok Hoşap Kalesi adıyla anılmakla birlikte; geçmişte *Kale-i Mahmudi*, *Mahmudi Kalesi* ve *Narin Kale* olarak da adlandırıldığı olmuştur.

Urartu dönemine kadar uzanan geçmişe sahip kale, Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Mahmudi Beyleri tarafından yaptırıldığı şekliyle günümüze ulaşmıştır. Kaledeki tek kitabe iç kale giriş kapısı üzerinde yer almaktadır. Farsça yazılmış bu kitabeden giriş burcunun Mahmudi Süleyman Bey tarafından 1052/1643 tarihinde yaptırıldığı belirlenmektedir.¹ Matrakçı Nasuh'un 1548-49 tarihinde *Kale-i Mahmudi* olarak adından söz etmesi, kalenin bu tarihten önceki mevcudiyetini ortaya koymaktadır.² İbn-i Nuh'un *Van Tarihi* adlı yazma eserinde Van Eyaleti'ndeki Hoşap Kalesi'nde Mahmudi Süleyman Bey girişe bu muhkem binayı yaptırdığından bahsetmesi³ ve Ayrıca bunu Evliya Çelebi'nin teyit etmesi,⁴ kitabenin yapının ilk inşasına ait olmadığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Kale, Osmanlı son döneminde yani XIX. yüzyıl ortalarında terk edilmiştir. Bundan sonra kalenin durumu ile ilgili ilk fotoğrafları, 1913 yılında Walter Bachman yayınlamıştır.⁵

¹ A. Cüzezyri Yazıcıoğlu, *Van'ın Tarihi Kitabeleri*, Ankara, 1957, s. 5.; Nazmi Sevgen, *Anadolu Kaleleri*, Ankara, 1959, s. 145; Kaya Kayaçelebi, *Doğunun Yıldızı Van*, İstanbul, 1990, s.73; Emel Atsız, *Van (Erciş-Gevaş-Hoşap)'un Türk Mimari Tarihi Eserleri*, (İ.Ü.E.F. Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1969), s. 27; *Van İl Yıllığı*, 1973, s.115; Nazmi Sevgen, "Hoşap Kalesi", *Karayolları Bülteni*, S. 110, Ankara, 1959, s. 17; Mehmet Top, *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1998, s. 12-13.

² S. Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIV-XVI siecles)*, Ankara, 1991, s.217; Nasuh'üs Silahi, (Matrakçı Nasuh), *Menâzil-i Seferi Irakeyn* (yay. haz. A. G. Yurdaydın), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s. 103.

³ İbn-i Nuh, *Van Tarihi*, yay.haz. Zeki Tekin, Van, 2003, s. 71.

⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, sad. T. Temelkuran, Üçdal Neşriyat, C.III-IV, İstanbul, 1993.

⁵ W. Bachman, *Kirchen und Mochen in Armenien und Kurdistan*, Leipzig, 1913.

Cumhuriyet sonrasında kalenin uzun bir süre kendi haline bırakıldığı anlaşılmaktadır. 1948 yılında A. Saim Ülgen'in bir makalesine⁶ konu olan kale, Nazmi Sevgen'in Anadolu Kaleleri isimli kitabında⁷ diğer kalelerden bahsettiği şekilde biraz efsaneleştirerek Hoşap Kalesini çizdiği bir kroki ile anlatmaya çalışmıştır. Kale, 1979 yılında GEEAYK.'nun 08.06.1979 tarih ve A-1673 nolu kararı ile I.derece arkeolojik sit olarak tescillenmiştir. Kaledeki ilk onarımlar Kültür Bakanlığı tarafından 1988 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu onarımlar basit onarım kapsamında ele alınmış olup, yapının birçok yerinde bunun izlerini görmek mümkündür.⁸ Tarafımdan 1993 yılında hazırlanan Yüksek Lisans Tezi ile kalenin planı çıkartılmış ve içerisindeki yapı kalıntılarının ayrıntılı tanımları yapılmıştır.⁹ 1998 yılında bu çalışma, Kültür Bakanlığı yayınları arasında kitap olarak yayınlanmıştır.¹⁰ 2005 yılında ziyarete kapatılan kalenin 2006 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ınca rölöve restitüsyon ve restorasyon projeleri yaptırılmış ve bu projeler Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanmıştır.¹¹ Kalede 2007 yılından itibaren de başkanlığında kazı çalışmalarına başlanmış bulunmaktadır.¹²

Genel olarak kale, suyun kenarında yükselen sarp ve dik bir kaya kütlesi üzerine kurulmuş iç kale ile bunun kuzeyinde üç yönden surlarla çevrili dış kaleden meydana gelmiştir.

Dış kale kavisli bir şekilde doğu kuzey ve batı yönünde dolanan surlarla çevrilmiştir. Doğuda ve kuzeyde izlenebilmekte olan surlar, batı yönde tamamen yıkılmış olup, bugün içerisinde bir cami kalıntısı ile 30-40 kadar köy evi mevcuttur. Sur duvarları üzerinde üç burç günümüze ulaşmıştır. Doğu ve batı taraftaki kapıların durumları belirlenememiştir. Ayrıca dışta kuzeydoğu köşeye bir gözetleme kulesi yerleştirilmiştir.

İç kale üzerinde oturduğu kayalık tepenin konumuna göre şekillendirilmiş olup doğu-batı doğrultusunda dikdörtgene yakın planı batıya doğru daralmaktadır. Kuzey, doğu ve batı yönlerden burçlarla tahkim edilmiş kale beden duvarları, iç kaleyi çevrelemektedir. Ayrıca doğu kesiminde ikinci takviye duvarı kalenin tahkimatını güçlendirmektedir. İç kalenin kuzeyden güneye en yüksek kesimine doğru arazi yapısına da uydurulmuş dört kademeli bir yapısı bulunmaktadır.

İç kalenin giriş kapısının yer aldığı burcun batı yüzü taç kapı formunda düzenlenmiştir. Cephenin tamamı sivri kemerle kuşatılmış olup, altta asıl kapı açıklığı ile bunun üzerinde üç dilimli kemer şeklinde bir silmeyle çerçevelenmiş kitabe ve ortadaki armudi askı motifine ilerleyen iki aslan kabartmasından oluşmaktadır. Kapı açıklığını orijinal som demir kapı kanatları örtmektedir. Kapıdan üç bölümlü giriş holüne buradan da kayaya oyulmuş genişçe basamaklarla kaleye çıkılmaktadır. Bu çıkış yolundan sonra doğuya ve batıya doğru yol kale beden duvarları boyunca devam etmektedir. Giriş burcu dışında kalenin tahkimatını arttıran yedi burç ve kule daha bulunmaktadır.

Kalenin güney kesiminde "Mahmudi Sarayı" yapıları sıralanmaktadır. En üst kesimde, yani güneydoğuda seyir köşkü yer almaktadır. Bu bina doğu batı istikametinde uzanan 12 kenarlı bir plana sahip olup, üç katlıdır. Batı kesiminde bir seyir odası içerisinde hamamı ile güney cepheyi hareketlendiren iki kulesi mevcuttur. Kulelerden doğudaki güvercinlik, diğeri hamamın bacası durumundadır.

⁶ Ülgen, A.S., "Hoşap (Mahmudi) Kalesi", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. II, S. 4, Ankara, 1953, s. 83.

⁷ Sevgen, N., *Anadolu Kaleleri*, Ankara, 1959.

⁸ Bu onarımlara ilişkin herhangi bir resmi bilgi ve belge bulunamamıştır.

⁹ Mehmet Top, *Hoşap'taki Mahmudi Beyleği Mimarisi* (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 1993.

¹⁰ Mehmet Top, *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler*, Ankara, 1998.

¹¹ Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 18.09.2007 tarih ve 117 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

¹² Hoşap Kalesi Kazısına Bakanlar Kurulu'nun 13.07.2007 tarih ve 2007/12488 sayılı kararı ile izin verilmiştir.

Batı tarafa doğru ise, harem uzanmaktadır. Harem kuzey ve batıdan yüksek duvarlar üzerine iki bölümlü olarak yapılmıştır. Birinci bölümün oda ve bölüntüleri yıkılmış iki katlı olduğu anlaşılan ikinci bölüm ise ortada bir hol ve bunun iki yanında ikişer odadan meydana gelmiştir. Odaların pencereleri ve dolap nişleri dikkat çekicidir. Bunun kuzeydoğusundaki alanda ise, önceleri fırın olarak nitelenen yapı kalıntısının kazılar neticesinde hamam olduğu anlaşılmış ve burası Büyük Hamam olarak adlandırılmıştır.

Alt kesimde kalenin beden duvarlarını takip ederek ulaşılan batı tarafta selamlık ve yanında mescit yer almaktadır. Mescidin üst örtüsü tamamen yıkılmış kare planlı ve kubbeli olduğu anlaşılmaktadır. Selamlık iki bölümden oluşmakta bunlardan biri salon, diğeri de bir odadan meydana gelmektedir. Her ikisi de iki katlı bir düzenleme göstermektedir.

Bunun dışında iç kale de iki bölümlü zindan, su ihtiyacı için sarnıç bulunmaktadır. Sağlam beden duvarları ve burçları dışında içerisinde yapı kalıntıları da kalenin önemi artmaktadır¹³.

3. Kazı Çalışmaları

3.1.II. Alan (Büyük Hamam ve Çevresi): Kazı çalışmaları iç kalede, II. Alanın (Büyük Hamam) iki yerinde sürdürülmüştür. Bunlardan birincisi, alanın kuzeydoğu kesimi olan AK-29/30 plan kareleri; ikincisi ise, alanın güneybatı köşesinde yer alan AJ-28/29 plan kareleridir.

II. Alanın güneybatısında, batısı harem doğu duvarı, güneyi seyir köşkü kuzeybatı duvarı, kuzeydoğusu ise mahzen doğu ve güney duvarları arasında kalan ve seyir köşkü, harem ve hamama çıkan yolu ortaya çıkarmak amacıyla AJ-28/29 plan karelerine denk gelen kesimde kazı ve hafriyat çalışmaları yapılmıştır. Seyir köşkünün kapısının önünden aşağıya doğru toprak dolgunun kaldırılmasıyla çalışmalara devam edilmiştir. Ayrıca kuzey taraftan da harem ile mahzen arasında kalan koridorun zemin seviyesinde açılmasıyla güneye doğru ilerleme sağlanarak üstten inilen kısımla birleştiği ve bu kesimin bir hol olduğu görülmüştür. Kuzey-güney istikametindeki koridor 0.90m genişliğinde, 4.00 m uzunluğunda ve 4.30m yüksekliğinde ölçülere sahiptir. Orta kesiminde 3 basamaklı merdivenle hole doğru yükselmektedir.

Koridorun bitimindeki hol, kuzey-güney istikametinde düzgün olmayan dikdörtgen planlı, 2.70m x 4.25m ölçülerinde olup, batıda harem duvarı, doğuda kapı, güneyde de seyir köşkü ve harem arasında yapılmış bir duvarla sınırlandırılmıştır. Zemini kayalık olduğundan tam düz değildir. Güneydeki duvar doğu-batı yönünde 2.75m uzunluğundadır. 0.70m kalınlığında moloz taş örgülü duvarın 1.75m yüksekliğindeki kısmı kalmıştır. Doğudaki kapı, kuzey-güney istikametinde, 2.50m uzunluğundaki bir taş duvar ortasına açılmıştır. Duvar kalınlığı 0.85m olup, kapı açıklığı ise 1.00m genişliğindedir. Kapıdan sonra, doğu tarafta zemini basamaklarla oluşturulmuş, 1.50 x 1.50m ölçülerinde kare planlı küçük bir mekan daha ortaya çıkartılmıştır. Burada doğuya doğru yükselen taştan dört basamak mevcuttur. Bunun doğusunda güney tarafında bir kapı daha olan, taş duvar mevcuttur. Duvar 0.90m kalınlığında ve 1.10m uzunluğunda olup, güneyindeki açıklığın alt 0.50m'lik kısmı taşla örülmüştür.

Bu yıl çalışmalar bu holde devam etmiştir. AJ-29 plan karesi olan bu bölüme, 1.00 m genişliğinde ahşap eşikli bir kapıdan bu hole geçilmektedir. Holün güney bölümü ana kayaya oturmaktadır. Söz konusu kapısı ile ana kaya arasında 5.15m mesafe bulunmaktadır. Hamamın güney duvarına ve seyir köşkünün temelindeki ana kaya arasında merdiven ile AK-29 plan karesine geçiş sağlanmaktadır. Bu merdivenin kuzey köşe başlangıcı ile hole girilen kapının doğu köşesi

¹³ Mehmet Top, "Hoşap Kalesi Kazısı – 2008", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Denizli, 2010, s. 623.

arasında 3.37 m'lik alan bulunmaktadır. Doğu batı doğrultusunda uzanan bu merdivenin toplam uzunluğu 3.10 m olarak ölçülmüştür.

Alanda çeşitli boyutlarda kırılmış seramik parçaları ile bitkisel süslemeli bir alçı parçasına rastlanmıştır. Bunun yanında, hayvan kemikleri, pipo, cam ve korozyona uğramış maden parçaları gibi çeşitli buluntular ele geçmiştir. Böylelikle bu bölümdeki çalışmalar tamamlanmıştır.

Geçen 2014 kazı sezonunda kazısına başlanan ve bir adet büyük fırın bulunan bu bölümde kazı çalışmaları kaldığı yerden devam etmiştir. Fırının doğu ve batı yönünde seviye indirme çalışmalarına devam edilmiştir. AJ-31 plan karesine gelen küçük burcun doğu köşesinden itibaren çapraz hizada 11.14 metre, burcun güneybatı ve kuzeydoğu yönünde ise 517 cm eninde, 144 cm derinliğinde kazı çalışması yapılmıştır. Çalışmaların başka açmalara devam etmesi nedeniyle bu sezon buradaki çalışmaya ara verilmiştir.

2015 yılı kazı çalışmaları hamamın güneydoğusundaki seyir köşkünün kuzeyinde kalan alanda sürdürülmüştür. Alanda bu kesim, AL-AK -AM, 31 ve AK -30 plan karelerinde yapılmıştır. Üstten aşağıya doğru toprak dolgunun kaldırılmasıyla devam eden kazılarda taş ve kerpiç duvarlarla oluşturulmuş temel seviyesinde üç mekân ortaya çıkartılmıştır. Bu mekânlar doğu -batı doğrultusunda uzanmaktadır. Burada çeşitli boyutlarda demir gülleler, iki tandır, bir fırın, sırlı ve sırsız seramik parçaları, alçı parçaları ele geçirildi. Bütün plan karelerde zemine ulaşılarak ve kazı çalışmaları sonlandırılmıştır. AK-31 plan karesindeki mekânın ortasında bir ocak yapısı olduğu tahmin edilen bir kalıntı bulunmuştur. Diğer yandan bu mekânların doğu kesiminde üstten -2.00 kodunda 4 adet insutu vaziyette pişmiş toprak peynir küpüne rastlanmıştır. Ağızları toprak mühürlü küplerin içindeki tortulaşmış kalıntıların otlu peynir olduğu yapılan analizlerle anlaşılmıştır.

4. Kısmi Onarım Çalışmaları

Onarım çalışmaları AI-30 plan karesinde II. Alanın yüksek duvarının güneyinde yer alan destek duvarı zemininden itibaren onarılmıştır.

Kısmi onarım çalışmaları Aİ-29/39 ve AI 29/30 plan karelerinde yapılmıştır. İlk olarak hamamın kuzey batısında bulunan Aİ-29 plan karesinde bulunan kuzeydoğu ve güneybatı yönünde uzanan duvarda yenileme çalışması yapılmıştır. Yine Aİ-30 plan karesinde kuzey doğu güneybatı yönünde uzanan zemini taş, üzeri kerpiç olan duvarın kuzeydoğu yönünde uzanan bölümünün 4.85 m olan kısmı onarılmıştır. Bu bölümde onarım çalışmaları devam edecektir.

Kısmi onarım çalışmaları 29-AJ plan karesinde harem mekânına çıkan merdivenlerinde, haremın beden duvarında, mahzenin üst kısmında, kerpiç duvarlarda, hamamın kuzeyinde bulunan duvarlarda ve fırınlarda devam etmiştir.

30-Aİ plan karesinde bulunan kalın olan ana duvarın altı taş üst kısmı ile kerpiç 35x35x15 cm boyutlarında kerpiç oluşturulmuş ve bunlar duvarlarda kullanılmıştır. İç kısımda yer alan (kuzey tarafta) ince duvarda ise, 25x25x05 cm boyutlarında kerpiç kullanılmış. Ayrıca bu ince duvar insitu olarak görünen beyaz taşlar ve ahşap hatıllarla desteklenmişti. Ancak duvarın yenilenmesinde 30x30x10 cm boyutlarında kerpiçler kullanılmıştır. Eski kerpiçler de yeniden yapılan duvarda yer yer kullanılmıştır. İnsitu halindeki taşlar ise, farklı yerlerde kullanılmıştır. Ahşap hatıllar ise kaldırılmıştır.

AJ-28 plan karesinde bulunan hareme çıkan merdivenlerin onarımı gerçekleştirilmiştir. Bu merdivenlerin ortaya çıkması ile harem, seyir köşkü ve ikinci alan arasındaki geçiş aydınlanmıştır. Buradaki onarım çalışmalarına önümüzdeki sene devam edilecektir.

II. Alanda hamamın kuzeyinde bulunan taş destek duvarlarında da yenileme işlemi yapılmıştır. Bu çalışmalar belgelendirilmiştir. Duvarların yapımında araziden çıkan taşlar değerlendirilmiştir.

Bu sene arazide buluntu olarak önemli bir grup olan fırınların onarımlarına da başlanmıştır. 31-AK plan karesinde bulunan tandır fırınları aslına olabildiğince uygun bir şekilde onarılmıştır. 32-AK plan karesinde bulunan fırın ise, kerpiç duvarlar ile birlikte yenilenmiştir.

5. Seramik Çalışmaları

Üç orta boy ve iki küçük boy toplamda beş kutu olarak yıkanıp, temizlendikten sonra depoya getirilen ve birçoğu amorf parçalar olarak kaldırılan bu seramiklerin ilk aşamada sayımları gerçekleştirilmiştir. Sonraki aşamada seramik parçaların kaide, gövde, ağız, omuz-boyun, kulp ve emzik parçaları olarak tasnifi yapılmış ve ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Sırlı olan parçalar sırsız parçalardan ayrılarak parçalar arasında birleşecek olanlar tespit edilmiş, bu parçaların ince temizliği yapılarak birleştirme işlemlerine başlanmıştır.

Üç orta boy ve iki küçük boy toplamda beş kutu olarak yıkanıp, temizlendikten sonra depoya getirilen ve birçoğu amorf parçalar olarak kaldırılan bu seramiklerin ilk aşamada sayımları gerçekleştirilmiştir. Sonraki aşamada seramik parçaların kaide, gövde, ağız, omuz-boyun, kulp ve emzik parçaları olarak tasnifi yapılmış ve ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Sırlı olan parçalar sırsız parçalardan ayrılarak parçalar arasında birleşecek olanlar tespit edilmiştir.

5.1. Sırsız Seramikler

Kazı çalışmaları sırasında çokça sırsız seramik parçaları arasında çok sayıda lüle ve çeşitli form ve genişliklere sahip kulp parçalarına rastlanmıştır. Bunlar dışında fragmanlar halinde farklı formlarda testi, küp ve künk parçalarına, sırsız pişirme kabı ve kapak parçaları ile tutamak, kandil parçaları ve süzgeçli testi ağızlarına rastlanmıştır. Hamur renkleri kırmızının açık ve koyu tonlarında, kahverengi, pembe ve devetüyü renginde, hamur yapıları ise genellikle iri grenli veya sık dokulu, kuvars, taşçık ve ince kum katkılıdır.

Tüm kazı alanlarında rastlanabilen bu seramiklerin sırsız olmaları ve genelde geniş kapsamlı çalışmalara dâhil edilmemeleri seramiklerin tarihlendirilmesini zorlaştırmaktadır.

Lüleler ise, sırsız seramiklerin ayrı bir grubunu oluşturmaktadır. Hoşap Kalesi'nde ele geçen lülelerin hamur ve astar renkleri kırmızı ve koyu gridir. Lülelerin temizlendikten sonra ortaya çıkan parlak rengi hamur ile astarın özel bileşimli ve cilalı yapısından kaynaklanmaktadır.

Bu kazı sezonunda ortaya çıkarılan en önemli sırsız seramik grubunu peynir küpleri oluşturmaktadır. Ortaya çıkarılan küpler 1., 2., 3. ve 4. olmak üzere adlandırılmıştır. Bu küpler kazı bitiminde ilgili müzeye teslim edilmiştir.

5.2. Sırlı Seramikler

Sırlı seramik parçaları sırsız seramiklere oranla daha az buluntu grubunu oluşturmaktadır. Tamamı çarkta biçimlendirilmiş bu gruptaki örnekler küçük kırıklar ve az sayıda formu belirlenebilen buluntulardan oluşmaktadır. Ancak bu buluntular bazı teknik, biçim ve süsleme repertuarını göstermektedir. Form olarak orta derinlikte kâseler, sığ tabak ve çanaklar saptanmıştır. Bunların dışında küçük ölçekli kapalı formda şişe ve açık formlarda fincan parçalarına rastlanmıştır. Kaideler genelde alçak, gövdeler konik çukur biçiminde, ağız profilleri ince ve düzdür. Pervazlı ve dışa çekik ağızlı örnekler de bulunmaktadır.

Tek renk sırlı seramikler arasında beyaz hamurlu olan parçalarda şeffaf türkuaz sır ve bazen opak beyaz sır uygulanmıştır. Sır uygulamaları iç yüzeylerde tümüyle, dış yüzeylerde kaidelere kadardır. Yeşil ve koyu kahverengi sırların kırmızı hamurlu kaba parçaların iç ve dış yüzlerinde uygulamaları mevcuttur. Genellikle tek parça halinde ele geçen bu tek renk sırlı ya da akıtma sırlı kırmızı hamurlu seramikler 15-16. Yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Beyaz hamurlu ve ince cidarlı sır altı ve tek renk firuze sırlı bazı seramiklerde astarın kullanılmadığı net olarak tespit edilebilmektedir. Bu seramiklerin bazılarının yalnızca dış yüzeyine kazıma tekniğinde yatay veya dikey çift çizgi ve su dalgası motifi yapılmıştır.

Sırlı seramikler arasında türkuaz sır altına siyah boyalı tabaklara ait ağız parçaları da ele geçmiştir. Bunların yanı sıra porselen fincan parçaları da ayıklanmıştır. Ancak çok küçük fragmanlar halinde oldukları için bu gruplar hakkında genel bilgi verilmesinden kaçınılmıştır.

Çalışmada varılan bu noktadan sonra 2015 yılında ele geçen seramikler arasından seçilen ve tümlenen seramiklerin teknik çizimlerine başlanmıştır.

6. Alçı Buluntular

Alçı buluntulara en çok 31-AM, 31-AL, 31-AK, 30-AK açmalarında döküntü olarak rastlanılmıştır.. Sadece mimari kalıntıların duvarlarında alçı sıvalar bulunmuştur. Bunlar muhtemelen son Osmanlı dönemine tarihlendirilen örneklerdir. Ancak tam tarihlemeler incelemelerden sonra belirlenecektir.

Bunun dışında kalede ortaya çıkartılan ve sağlamlaştırma yapılan bölümleri çizimlere işlenmiş fotoğrafla belgelenmiştir. Bunun dışında kazıda bulunan çanak çömlek parçaları, sırlı ve sırsız seramik parçaları, oksitlenmiş madenler, hayvan kemikleri, çift k, pipo, gülle, alçak kabartma bitkisel süslemeli bir alçı parçaları gibi buluntular üzerinde tasnif çalışmaları bu süre içerisinde yapılmıştır.

7. Sonuç

Hoşap Kalesi'nin 2014 yılı çalışma kazı, kısmi onarım ile seramik ve buluntular şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her yıl olduğu gibi, bu sezonki çalışmalarda yeni bulgulara ulaşılmıştır. Bunlardan biri seyir köşkü, harem ve hamama ulaşan yolun büyük ölçüde ortaya çıkartılmasıdır. İkincisi giriş burcu duvarı içerisindeki sarnıç ve buna ulaşan merdivenin bulunmasıdır. Önümüzdeki sezonda bunlar tamamen çözümlenmiş olacaktır.

Kısmi onarımlarda haremin kuzey doğu kesiminde bir çalışma gerçekleştirilmiş olup, kerpiç ve taş duvarlarda tamamlama, derz dolgu ve sağlamlaştırma işleri gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

Akbal, Fazıla, "1631 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten*, Cilt: XV, Sayı: 60, 1951, s. 617-628.

Kayaçelebi, Kaya, *Doğunun Yıldızı Van*, İstanbul, 1990.

Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt: II, Ankara 1989.

Sevgen, Nazmi, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1982.

Şeref Han, *Şerefname*, İstanbul, 2000.

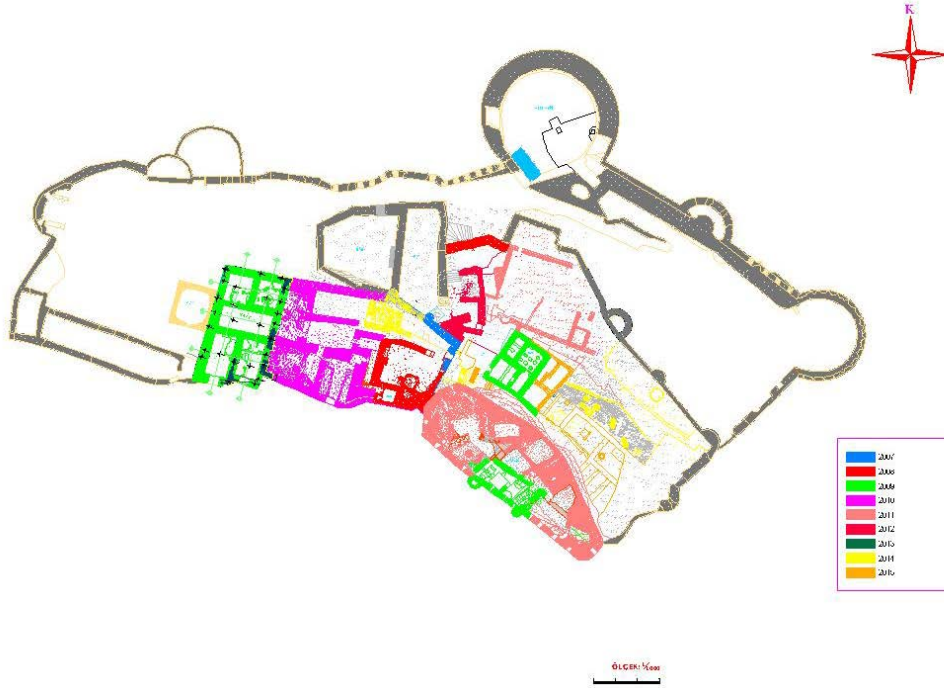
- Top, Mehmet “Hoşap Kalesi”, *Kültür ve Sanat, Van Özel Sayısı*, S. 32, Ankara, 1997, s. 25-27.
- Top, Mehmet, *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler*, Ankara, 1998.
- Top, Mehmet, “Hoşap Kalesi Kazısı-2008”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Denizli, 2010, s. 621-630.
- Top, Mehmet. “Van Gölü Havzasındaki Ortaçağ ve Osmanlı Kaleleri”, *Savunma Hatlarından Yaşam Alanlarına Kaleler, 19. Kaleli Kentler Sempozyumu, 8-11 Ekim 2009 Bursa Osmangazi*, Akmat Basım, Bursa, 2010, s. 190-212.
- Top, Mehmet, “Hoşap Kalesi Kazısı-2007”, *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2011, s. 111-116.
- Top, Mehmet, “Hoşap Kalesi Kazısı-2011”, *XVI. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, C.2, Sivas, 2014, s. 749-764.
- Uluçam, Abdüsselam, “*Hoşap Kalesi*”, *D.İ.A.*, Cilt: 18, 1998.
- Uluçam, Abdüsselam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I - Van*, Ankara, 2000.
- Yazıcıoğlu, Cüzeyri, *Van'ın Tarihi Kitabeleri*, Ankara, 1957.
- Van 2006 Kültür ve Turizm Envanteri I Tarihsel Değerler*, İstanbul, 2006.

HARİTA, ÇİZİM VE FOTOĞRAFLAR

Harita 1: Van Gölü Havzası ve Hoşap Kalesinin Yeri.

Çizim 1: Hoşap Kalesi Kazısı 2015 Yılı Sonu İtibarıyla Vaziyet Planı.

Foto. 1: Hoşap Kalesinin Havadan Genel Görünümü (2016).

Foto. 2: Hoşap Kalesi Kazı Alanlarının Havadan Görünümü.

Foto. 3-8: Hoşap Kalesi Kazı öncesi Temizlik Çalışmaları.

Foto. 9: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki Kazı Çalışmalarından Önce.

Foto. 10: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki Kazı Çalışmaları Sonrası Havadan Görünümü.

Foto. 11: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AJ-28/29 Plan Karesi Kazı Sonrası.

Foto. 12: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AJ-28/29 Plan Karesi Restorasyon Sonrası.

Foto. 13: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AL-AK -AM, 31 ve AK -30 Plan Karesi Kazı Sonrası Batıdan Görünümü.

Foto. 14: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AL-AK -AM, 31 ve AK -30 Plan Karesi Kazı Sonrası Güneydoğudan Görünümü.

Foto. 15: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AL-AK -AM, 31 ve AK -30 Plan Karesi Kazı Alanı Fırın Yapısı.

Foto. 16: Hoşap Kalesi Kazısı, II. Alandaki AL-AK -AM, 31 ve AK -30 Plan Karesi Kazı Alanı İnsutu Halde Otlu Peynir Küpleri.

Foto. 17: Hoşap Kalesi Kazısı, Küp Buluntuları.

Foto. 18: Hoşap Kalesi Kazısı, Sırsız Seramik Buluntuları.

Foto. 19: Hoşap Kalesi Kazısı, Sırlı Seramik Buluntuları.

Foto. 20: Hoşap Kalesi Kazısı, Sırlı Seramik Buluntuları.

Foto. 21: Hoşap Kalesi Kazısı, Alçı Buluntuları.

Foto. 22: Hoşap Kalesi Kazısı, Alçı Buluntuları.